

Симо Пургић
ИСТОРИЈА БОЛЕСТИ

Уредник
Зоран Колунџија

Симо Пургић

ИСТОРИЈА БОЛЕСТИ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Био је Петровдан, година 1972. Већ у јутарњим сатима најављивала се паклена врелина. Неких десетак корака од сеоске бакалнице, у дебелој хладовини, испод крошњастог ораха, за нахереним столом и двјема клупама неукусно склепаним од грубих букових окова, сједила су четири старца у изанђалој сељачкој одјећи непримјереној за љетне врућине. Ту су недјељом и свецима у црвеном слову, еглендисали о важним темама. Овога пута бесједили су шкрто и неповезано, јер погледи им бјеху заковани у стрму стазу која се са магистралног друма, у цик-цак, спуштала на локални друм, преко потока, педесетак корака од њих. С нестрпљењем су некога ишчекивали да се спусти том цомбаво-каменитом стазом.

„Док досад није дошо, неће ни доћи”, промрсио је неко између њих.

„Биће да она жентурача није слагала, јер нам завијање милицијске сирене казује да се у Савиновићима опет неко зло случило”, огрубјелим дланом бришући зној са чела, рекао је Милутин.

„Како гођ било”, додао је Станко, „Стево ће сигурно доћи, јер он зна да га ми овђе чекамо.”

Неколико минута доцније, низ стрму стазу, на друм наспрам њих, сјурила је људска прилика, те узрупаним друмом хитала ка њима. Времешно спечени човјечуљак у сељачкој пређној кошуљи – која је некад била дијела – са сивим качкетом забаченим на потиљак, у гуменим опанцима преко вунених чарапа, видно је ћопао. Чудно, а више смијешно, бијаше гледати како у журби набада, сваки искорак и ослон на осјетно краћу ногу, изгледало је да ће се стропоштати на нос. Ипак, такав дојам је могао имати само онај ко Стеву не познаје – док четворицу старца, који су

његов долазак помно ишчекивали, његово ужурбано ћопање нити је збуњивало нити насмијавало.

Надомак дружине, која га је окамењено чекала, брзоплето и расијано, рекао је нешто неразговоријетно, потом је из десног џепа олињалих панталона, којима се доја и није могла одредити, извукао прљав изгужван рубац и њиме са чела, лица и врата, брисао орошени зној. Кроз раздрљену кошуљу видјело се да је и по маљавим прсима био сав влажан, заударо је. Друштво за столом бленуло је у њега, у први мах нико се није усуђивао да се помјери с мјеста и први нешто упита. Мук је потрајао толико колико је ћопавац жустро брисао влажна мјеста, а то му је изгледа добро дошло да колико-толико сабере збркане мисли. Тек кад се избрисао, канио је да сједне на крај клупе, наспрам најстаријег Ђорђа, који бијаше брадом ослоњен на свој чворави штап. Старац је малко задигао главу, придошлицу обујмио разрогаченим погледом, па мало височије, некако и молећиво и наредбодавно, упитао:

„Шта то би, Стево? Је л' се то у Савиновићима јопет пролила крв? Казуј!”

„Бога ми, људи, пролила се...! Не знам да сам икада у свом животу видио толико људске крви”, некако пискаво-збркано и тугаљиво излетјело је из Стевиних крезубих уста.

Тад је Стево, као да га је нешто жацнуло, у хитњи сазуо опанке, па поново, као постиђени дјечак, сјео на сами крај клупе, те усплахирено али повезано наставио:

„Опет, браћо... али у свакој несрећи има и среће”, ту се Стево усправио, скинуо качкет и прекрстио се као на парастосу. Скрушено је сјео, умало да промаши даску, па помичући се, прстима је пролазио по проријеђеној масној коси и наставио:

„Богу фала и данашњем Светом Петру, главу му није о’сјеко како је био накастио. Елем, људи, у тај мах ја сам се затеко у Благовићима код Ђоке, и чим смо чули дреку и за-помагање, знате да то није далеко, сјурили смо доликарце. Знао сам, то сам и Ђоки реко док смо јурили доље, виђећеш да је Момо опет починио некакав белај. Чини ми се да смо за пет минута били на лицу мјеста, Бобо је већ био одвезен у Травник. Тамноцрвена крвца обојила је све око њихове чесме, а неупућен чојек би реко да се ту сабљама војевало и сјекло ко некад на Косову. Мирко, ког смо затекли испред његове куће, сав избезумљен, каза нам да је све гледо из своје авлије, његова кућа је, као што знате, одмах изнад чесме, гледао је, као да је само провиђење тако стјело, да зло очима гледа, а да га ничим не може спријечити. ’Видио сам’, вели, ’Бобу, када је го до појаса, са пешкиром око врата, дошао до чесме, и само што је објесио пешкир о клин на бетонској плочи изнад чесме и одврнуо пипу, иза леђа му се, ко утвара, са косом у рукама, подигнутом изнад главе, створио Момо. Знајући за њиову јучешњу свађу, и гледајући шта је Момо намерачио, наслутио сам шта ће бити, само што сам заустио да повичем – не, у тај трен он је крикнуо као у косцима, и са високо подигнутом косом јурнуо на Бобу, вичући из свег гласа: Мајку ти једем, сад ћу ти главу осјећ! Сад ти је крај...! Видим да ће му одрубити главу пред мојим очима, из ограда сам згулио колац, прескочио плот да му пакосну накану колико-толико осујетим. Али, док сам ја долетио до њих, Бобо је већ потрбушке, сав у крви, с чудно нахереном главом лежао у блату поред самог корита. Видјевши ме бијесна како махнито ковитлам коцем, Момо је, с друге стране чесме, побјего у своју авлију. Због обилне крви, која је била свуда око чесме, а највише по Бобиним леђима, посјекотину му нисам видио, али у први

мах био сам увјерен да га је коса ухватила по врату. Био сам у општем дунулу, не знам шта прво чинити. Мозак ми стао. У том трену, дотрчали су мој брат Јевто и Бобин брат Неђо. Момо је био у својој авлији, косу је бацио, али сад је, испред своје куће, с обје руке витлао сјекиром – вичући да му нико не прилази... Чим је долетио и видио брата који лежи у локви крви, Неђо је зграбио онај мој колац, канио је насрнути на Мому, док га је Јевто држао и урлао на сав глас да спасавамо Бобана. Тад су се ту створили Чедо и Саво, и они су се борили с Неђом, држали га и преклињали да се зло не удвостручује. Ја, ово сам заборавио, Мирко вели да је Момо Бобану пришо с десне стране, с чврстом намјером да му одсијече главу. Срећом, биће да је свети Петар стио, Бобо, или је у задњи трен опазио Момову сјену, или га је при замаху косе опоменуо бљесак челика, врашки хитро се усправио и дјелимично окренуо према Моми са уздигнутим рукама. Зато га коса није уватила по врату, него укусо иза ува, од десног рамана па све до лијевог кука.”

Да би био сасвим сликовит, Стево је устао па руком повукао косу црту на Милутиновим леђима.

„Јевто, који је први спасавао Бобу, рече нам да такав засјек на живу чојеку никад није видио и он сумња да ће јадни Бобан то распоућивање и преживјети. Рекоше да је, јадничак, грозно јаукао док су га умотаног у чаршаф, на ћебету носили према аутобусу који је у десет и петнаест имао редовну линију са стајалишта испод њиховог засеока. Не обазирјући се на вријеме и путнике, возач је, чим су га унијели, одма причепо аутобус и одвезао га у Травничку болницу. С њим су отишли брат му Боро и његова жена. Дај Боже да издржи до болнице, јербо још док аутобус и није кренуо по патосу је, рекоше, било крви ко да си вола закло. Ама, људи, да толико крви истече из њега и да остане жив

– у то не могу повјеровати. Али, молимо се Богу и Светом Петру да јадниче преживи, јер су му тек двајес три љета, а недавно се и оженио.”

„А ће је сад Момо?” упитао је Милутин. „Да није шмугно у шуму, или у кући чека милицију?”

„На њег су требали насрнут сви Савиновићи и испребијат говно у његовој властитој кући”, рече Станко.

Сви знамо да је прошле године починио злочин на Неђиној жени Стани. Знате да ју је гвозденим виљушкама убо у чело изнад самих обрва, а канио је да јој прободу очи – то је признао пред милицијом – и тај злочин, кол’ко знам, још је пред судом.”

„Па тај случај са Станом је ријешен”, рече Милутин. „Знате сви да је јадница имала падавицу, а послије тог убадања у чело, јест да јој је унаказио чело и оштетио неке дамаре, али послије тога никад је више није узела падавица. Зато је, рекоше, Неђо на суду рекао да га не терете за тај случај – само због Станине падавице.”

„Дај Боже да се сви они дозову памети, али како су се заујели, по мом мишљењу, ни ово неће бити крај њиовог трвења. Кад крв падне, ту више нема заустављања”, додаде Рајко.

„Знајући Богдана и његове синове, у то не вјерујем”, рекао је ћопави Стево. „Да су они арампаше они би њега умлатили послије случаја са Станом, а знате да је прије тога и на Богду насртао и да је Јови Вукићу кроз длан протјерао два парашка гвозденије виљушки.”

„Шта вам је још у вези тога реко Мирко, јер ето испаде да је он главни свједок у том случају?” пита Илија који је дотад похлепно слушао саговорнике.

„Па, реко је да је видио оно најгоре и најважније, али вели, да се од галаме, псовки, вриске и запомагања, ничији

гласови нису могли разабрати. Ипак, нико сем Неђе није покушао да насрне на Мому. Послије, таман кад ћу поћи овамо, неки хировити дјечаци поразбијали су прозоре са предње стране Момине куће, што је изазвало панику и запомагање његове чељади, али то је ситница наспрам оног шта се очекивало. Срећа је што Момо нема ватрено оружје, а да има – сутра би сарањивали десеторо чељади и све новине би писале о оном шта се случило у Требишту Горњем. Друга срећа је да је радни дан и да је већина мушкиња била на послу; да су Богдини синови и њихови ближњи сви били ту они би га, сигуран сам, уклепали у његовој кући. Послије, када се у Савиновиће сјатило и мало и вел’ко, на оном проширењу код чесме била је гомила свијета, поново псовке, клетве, лелекање и то ми још одзвања у ушима. Бога ми, људи, чуо сам да се и освета спомиње. Таман кад сам кретао ’вамо, дошла је милицијска марица, изашла су тројица милиционера и питали које је Момина кућа, не знам ко им је дојавио да је он починио злочин. Хитро су отишли горе. Шта ће бити даље – чуће се... Дај Боже да Бобан остане жив и да не буде обогашен, а сигуран сам, знајући како су Савиновићи закрвљени, на овом се неће разумити.”

Погледом у небо, Стево се опет прекрстио. Заустио је да још нешто каже, али у тај мах зачуло се завијање полицијске марице, свима који су то чули било је јасно да сирена говори да је на дуже вријеме слободе лишен Момир Савиновић.

„Е, сад, нек труне у апсу! Сутра, на Павловдан, кад прогледа очима, око себе видјеће само зидове тамнице. На ово ће му, сигуран сам, накалемит и тај злочин над Станом, без обзира што су Неђо и његова жена тада одустали од гоњења. Ови на суду имају све записано. Ево, ја вам кажем, и

ако Бобан преживи, Моми не гине мање од десет година, а уколико, не дај Боже умре, његових је двадесет година. Да будем искрен, жао ми је оне његове дјечице, од њи' шесторо Душко је најстарији са трин'ест година, а седмо је на путу јер је, рекоше, Загорка поново бременита!"

„Какво је то проклетство ушло међу њи'?", поново се огласио Милутин, „то само драги Бог зна. Код њи' мало-мало па падне крв, или неко на неког насрне, а сви су близак род, чини ми се да ни шесто кољено нису машили! У миру нико ни с ким, а кад гођ наиђе рат или нека буна, поповоли их, јер се ни тад, ко да им Бог одузме памет, не могу ујединити. Да им чукун-чукун ђед Савина, Бог да му душу прости...", ту се Милутин прекрстио, „зна какво је опако сјеме посијо, кости би му се у гробу превртале. Бога ми и данашњег Светог Петра, нити знам, нити сам икад чуо, да је у читавом зеничком срезу једну вамилију прогањало тако прокле'ство, ко што њи' прати?"

„Ево, кад си ме потего за језик, морам ти рећ одакле им ово прокле'ство долази!", у ријеч упаде свезнанац ћопави Стево. „Покој му души, мој ђед Ђуро без стида је бесједио оно што је радио њи'ов Марко (Марко је Момов стриц), а сви знате да је шкопио баковите јунце. Гледали сте како би увезаном јунцу истесани глатки облић наслонио и везао на задње ноге испод мошњи, па би, да простите, на облић наслонио воловска муда и по њима читав сат клепао оним дрвеним батом. Виђели сте како се јадна животиња згрчи и увија, како јој сваки дамар дрхти, а зној га пробија, па по завршеном Марковом послу јунац се тетуре ко пијан и буде вас мокар ка из воде извађен. Ја сам тај јад само једноч гледао кад је Марко оним дрвеним чекићем нашег јунца Милоњу крвнички ударио по мошњама и притом се смијао као да неком вида рану. Ево, док вам причам, сав сам

се најежио, и ево крсном славом вам се кунем да ништа огавније нисам виђо у ових својих шездесет љета. То мучно шкопљење никад више нисам могао да гледам. Гријех је то људи, макар се и о живинчету радило. Мој покојни ђед је имо право кад је рекао да ће се тај Марков гријех свалити на неког од његових потомака.”

Настао је мук који је наговјештавао да ће ово што је Стево изрекао и другима језике одријешити.

„Марко – ми смо га звали Маркица, покој му души”, смирено је отпочео стари Ђорђо, подигавши браду са штапа, загладио је сједе брке, а тамни качкет, као да ће му сметати у бесјеђењу, одложио на астал испред себе, „једини он је био вичан шкопљењу и једини он је то радио у читавом нашем крају. Његово јаловљење бакова јест било мучно и огавно, сад кад видите како ови ајвански доктури то ураде једним стиском њи’овије кљешта – док трепнеш готово... Али у ондашње вријеме јунци су се морали ујаловити и шкопити само тако – како је Маркица умио. А ни сам владика ти, Стево, не би реко да је то гријех који доноси неко прокле’ство. Ту будалаштину о Маркицином гријеху смислио је свезнајући Пане Вукић, зато што га је због нечег мрзио. Него...”, малко је застао, као да тражи почетну нит, па тихо отпочео, „Савиновићи имају друго прокле’ство, које је починио њи’ов прађед Ристо, он је зачетник и починилац гријеха ког сада Савиновићи испаштају. И сад ћу вам исприповиједати причу из које ће вам све бити јасно, ко бијели дан, оклен тај гријес потиче.

Као момче од осамнаест љета, био сам на крсној слави код Стојана Ђурића. Сви знате кад се обави славски обред, онда дркати људи почму са причама из давније’ времена. У тим причама би се свашта замотавало и одмотавало. За славском софром бијаше нас четрнаест, међу нама познате

причалице Лазо Вукић, Богиша Кезић и Јово Палетан. Баш од њи' смо и очекивали неку причу за коју се још није чуло. И тад је Богиша, Бог да му душу прости, данас ми је, ево све до сада по мозгу вршљала та његова бесједа о Савиновићима. Тада сам први пут чуо да је Савина, по ком они носе презиме, са двојицом млађе браће, за вријеме турског вакта, онђе допртљо са Купреса. Дошли су по беговској вољи, јер је неки бег Кукавица, који је обитово у Бачвицама, и на Купресу имао голем посјед, Савину као послушног кмета настанио онђе ће су Савиновићи сада. У тај вакат, Требиште је било једно село, тек послим овог Другог рата комунисти су га пополовили у два села и крстили у Горње и Доње. Требиште су тада звали, а и данас се то може чути од старије чељади, 'Света земља'. А знадете ли по чему смо добили то узвишено име? Видим, не знате. Ето, и то сам сазнао из Богишине приче. Богиша је, Бог да му душу прости, своју причу почео о неком старом 'расту који је био усамљен на Заравници изнад Благовића. Сви знате да је Заравница Савиновића земља, и кол'ко знам, на диоби три брата припала је Момином ђеду Станку. Јес, на оној Заравници био је, вели, велики 'раст, крошњааст, а стабла широког ко чет'ри подебља 'раста. У његовој шупљој дупљи пландовало је тридесет оваца, а људи од науке, који су долазили из Травника и Сарајева, казивали су да је шупљи 'раст имо преко 'иљаду година. Еј, 'иљаду година, знате ли ви кол'ко је то? То големо и гломазно дрво било је свето, и тадашњи свијет га је звао 'Свети Перунов 'раст". Тада, прије 'ришћанског вакта, под тим растом су се, веле, једном у години, на садашњег Светог Илију, приносиле некакве жртве – клали су се пијетлови. Неки су говорили да су се испред Перуновог 'раста спаљивали мртваци. Ја не знам какве су и шта су биле те жртве и да ли су се спаљивали

мрци, али у причи се то спомиње. Ту би се на дан Светог Перуна сјатио свијет из читавог округа, ко данас што се ходочасти Светом Иви у Јајце или под Острог Светом Василију. Под 'растом се сазнавало и каква ће бити година, 'оће ли бити временскије непогода и велики буна... Од тог светог дрвета добијало се и оздрављење – зато свијет и је 'рлио одсвакле. Довођена и доношена су обogaљена и болесна чељад и отлен су, веле, својим кућама одлазили извидани од сваке бољке. Баш у тај вакат, вели Богиша, Требиште је прозвано Светом земљом, о чему ова данашња млађарија ништа не зна. На сваки помен неке светиње и свете земље они збијају поспрдне шале.

Савина је, вели, имао тројицу синова: Ристу, Јевту и Николу. Ристо, као велики 'ришћанин, био је противан што се 'погани', тако је он звао те који су се под 'растом скупљали, да се на његовој земљи моле богу Перуну. И како је нашу прамајку Еву змија наговорила на забрањену воћку, тако је нечастиви наговорио Ристу, чим му је отац Савина душу испустио, да посјече Перунов 'раст. Прича каже да је то урадио ноћу са једним од синова. Благовићи су сву ту ноћ чули како сјекира лаје, али нико није ни слутио да Ристо посијеца 'Перунов 'раст'. У раним јутарњим сатима, кад је неки Илко Благовић поћеро козе у Сјенокос, пред очима му се указала чудна пустош. Када је протрљао очи, видио је да је 'раст оборен, онђе ће је вазда био зјапио је необичан кружани пањ, као да си велику кацу набио у земљу па је онда, два педља изнад земље, посјеко. По тим патрљцима се виђело да испод коре није било више од подланице здравог дрвета, око патрљака гомила тријешћа и коре. Илко се, избезумљен и уплашен, вратио у село и својом галамом и виком да је Перунов 'раст посјечен, узбунио је читав засеок. За неки сат згрнуо се сијасет народа

из другије засеока, ишчуђавали се над шупљим патрљком, плакали, туговали и питали се, ко је тај злотвор који је такво зло починио. Очас се зазнало да је тај злотвор главом и брадом Ристо Савиновић. Виђенији људи послаше неког по њ, да дође и на лицу мјеста присутним Требишчанима објасни зашто је такво зло починио. Помолио се, кажу, Ристо са сјекиром у руци и као махнит почео викати како 'ришћанска вјера не дозвољава да се народ клања трулом дрвету, како је то његово имање, и како је он властан и има право да са оним што је на његовој земљи уради шта му је воља... Само неки сат касније, било је већ добро одјутрило, а послим тога код њи' се све несреће дешавају прије поднева, одједноч се изнад Сјенокоса надвио црн облак, по средини га је расцијепила усијана муња која је обасјала сав крај, а одмах потом небеска муња је цикнула и праснула у средину пања од оног посјеченог раста. Избачена је гомила земље па се ни крајци раста нису виђели. Присутна чељад, ко покошена, сва су попадала по оној ледини. Срећом, нико није смртно страдо. Тада је Ристи синило у глави да је то казна због његовог гријеха, клекнуо је поред обореног дрвета и дерао се ко да му кожу гуле. Одма' послије тога двојица синова су га оставила, један је отишао у Лепаре, други у Кезиће. Неку годину након тога Ристо се дамлаисо и умро у тешким мукама. Послије испуштене душе, толико се, кажу, као мрц надуо да су пола кубика даске потрошили док су му неку кабасту сандучину склепали. Ето, драги моји, од тада па до дана данашњег Савиновиће прати прокле'ство. Знате да је Нику гром убио под орасом, брата му Станка (Моминог ђеда), надомак станице воз раскомадао, једну им тетку однијела набујала Комарица, у Првом рату погинули су Симо, Никола и Бошко, а на Петровдан четр'ес прве усташе су им на Комару стријељали пет му-

шки глава, од 18 до 50 година, а тројица су стријељани у Смрикама, док је Момин отац Душан, пред крај рата, погин'о у партизанима. Иако се Момо и брат му воде као дјецца палог борца, зашто је Стани и дата пензија, Момо збори другачије... Можда он зна што ми не знамо, али шта год је било, Душан је млад отишо с овог свијета, иза њег су остала сирочад, Момо осам година, Сретен пет, а сестра им Боса таман рођена. Сами знате да их је Стана на ноге подигла уз помоћ стрица Марка...

Од тог проклетог рата, до шездесетих година, међу Савиновићима није било трвења, јербо није имао ко да се трве, преостала гола и убога дјечурлија. А чим су стасали у момчадију, синови од изгинулије' очева, због откоса траве и растића у међи, поново замећу међусобне кавге и туче и то, ево, траје до дана данашњег. Једино Господ зна шта ће им се још дешавати, ако их Он или неки други светац не узму у памет. Ево, Момо ће у својим најбољим годинама одробијати своје гријехе, а шта ће бити с оном убогом дјечицом, и какав ће им жиг остати у памети, то сами Бог зна."

Први дио

Отац

